

УДК 657.2.016

М. Р. Лучко,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку в державному секторі економіки та сфері послуг,
Тернопільський національний економічний університет.

О.Т. Патряк,
здобувач кафедри обліку у державному секторі економіки та сфері послуг
Тернопільський національний економічний університет

Система внутрішнього контролю у процесі управління корпоративними правами: ієрархічний підхід

M. R. Luchko,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
the Head of the Department of Accounting in the public sector of economy
and the service sector,
Ternopil National Economic University
O.T. Patryak,
Applicant at the Department of Accounting in the public sector of economy and service sector,
Ternopil National Economic University

The system of internal control in the management of equity rights: a hierarchical approach

Відсутність дієвої системи внутрішнього контролю емітованих корпоративних прав призводить до зниження якості облікової інформації, котра є основою для прийняття економічних рішень. У зв'язку з цим зростає потреба в удосконаленні системи внутрішнього контролю у процесі управління корпоративними правами. У дослідженні обґрунтовано необхідність застосування різних видів суб'єктів внутрішнього контролю корпоративних прав залежно від потреб підприємства, обсягів його діяльності, подано рекомендації щодо їх формування. Використання таких розробок сприятиме підвищенню ефективності обліково-інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо стану та перспектив фінансування діяльності підприємств. Практичне значення отриманих результатів полягає у підвищенні значущості внутрішнього контролю обліково-інформаційного забезпечення процесу ухвалення управлінських рішень щодо використання корпоративних прав як інструменту фінансування діяльності, його інвестиційної привабливості.

The lack of a functioning system of internal control over issued equity rights degrades the quality of accounting information, which serves as a basis for making economic decisions, particularly investment ones. In this regard, the need to improve the system of internal control in the management of equity rights is becoming urgent. The study justifies the necessity of various subjects of internal control over issued equity rights and offers suggestions for the introduction of controls depending on an enterprise's needs and capacity. The use of such procedures will improve the effectiveness of accounting and information support for managerial decision-making related to the state and perspectives of financing enterprises. The practical significance of the research findings lies in enhancing the role of internal control over accounting and information support of managerial decision-making related to the use of equity rights as a tool of financial activity and investment prospects.

Ключові слова: контроль, корпоративні права, суб'єкти внутрішнього контролю, корпоративний аудит, емітент, інвестор.

Key words: control, equity rights, subjects of internal control, corporate audit, issuer, investor.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Контроль за операціями з корпоративними правами має суттєве значення як для емітента, так і для інвестора. У країнах, де рівень розвитку корпоративного сектора економіки є високим, на перше місце виходить внутрішній контроль за операціями з корпоративними правами, оскільки необхідність підвищення рівня інвестиційної привабливості економіки вимагає особливої уваги регуляторних органів до захисту прав інвесторів. Однак, практична діяльність вітчизняних підприємств дає підстави констатувати факт, що на вітчизняних підприємствах досить рідко можна знайти належним чином організовану систему внутрішнього контролю. Найчастіше вона представлена у вигляді окремого відділу або відсутня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання аналізованої проблеми. Аналіз та пошуки розв'язання проблем

корпоративного контролю здійснювались в працях М. Г. Белопольського, Я. Г. Берсуцького, М. Ю. Мілявського, П. І. Шилепницького, Р. О. Савченко, В. І. Щелкунова та ін.

Вивчення наукової та практичної літератури з питань контролю дозволило встановити, що поряд із поняттям “контроль корпоративних прав” часто зустрічаються поняття “корпоративне управління”, “корпоративний контроль” та “корпоративний аудит”.

Разом з тим, в літературі зустрічається і поняття “корпоративного аудиту” або “внутрішнього аудиту”. Питання внутрішнього аудиту та контролю розглядали М. Г. Белопольський, В. П. Гончар, І. М. Дмитренко, Т. О. Каменська, М. Р. Лучко, О. Ю. Редько, В. С. Рудницький, Н. В. Русіна, В. Савчук, Л. А. Сухарева та ін.

Формулювання мети дослідження. Метою нашої праці є вивчення системи внутрішнього контролю корпоративних прав як одного із основних елементів забезпечення стійкого фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для обґрунтування та правильного застосування термінологічного апарату щодо контролю корпоративних прав, з’ясуємо погляди й підходи вчених-дослідників до трактування та співвідношення понять “корпоративне управління”, “корпоративний контроль”, “корпоративний аудит” і “контроль корпоративних прав”.

Процес корпоративного контролю, на думку М. Мілявського, “охоплює дослідження умов формування корпоративних прав кожного учасника і містить наступні процедури: дотримання узгодженості частки кожного учасника; визначення частки кожного учасника за єдиною методикою; реалізація методів перерозподілу пайових фондів учасників-працівників; дотримання вимог щодо відчуження та погашення корпоративних прав; забезпечення виконання зобов’язань корпорації перед власниками. Разом з тим, як елемент системи корпоративного управління контроль покликаний виконувати задачу подальшого забезпечення ефективності функціонування корпорацій, оскільки

це виступає головною умовою реалізації економічних інтересів власників” [6, с. 305].

Вважаємо хибною думку, що корпоративне управління можна розглядати як управління корпоративними правами, аргументуючи це тим, що власник таких прав має право власності на частку у статутному капіталі господарського товариства, включаючи права на управління. Вважаємо поняття корпоративного управління значно ширшим за поняття управління корпоративними правами, оскільки воно включає комплексний моніторинг, контроль та прийняття рішення стосовно усіх сфер діяльності підприємства.

Більше схилиємось до позиції, яку підтримує ряд авторів наукових праць і визначає суть корпоративного управління як систему відносин між інвесторами-власниками товариства, його менеджерами, а також зацікавленими особами з метою забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу і балансу інтересів учасників корпоративних відносин [1, с.70]. Корпоративне управління, з точки зору Р. О. Савченко, є системою “взаємовідносин між органами управління, посадовими особами корпорації та акціонерами, що відображають рівновагу їх інтересів та зорієнтовані на оптимізацію рівня прибутковості корпорації, відповідно до чинного законодавства країни з урахуванням міжнародного досвіду” [11].

Заслуговує уваги думка С. Д. Могилевського, котрий звертає увагу на те, що корпоративне управління – це, в першу чергу, прийняття рішень. Дослідник стверджує: “Корпоративне управління – діяльність органів господарських товариств із вироблення (підготовки та прийняття) конкретного управлінського рішення, його виконання (реалізації) та перевірки його виконання” [7]. В умовах транснаціоналізації економіки, що веде до укрупнення корпоративних структур, актуалізується питання внутрішнього або корпоративного аудиту, основним завданням якого є захист інтересів власників корпорації щодо раціонального використання капіталу .

Кардинально іншою є точка зору О. Г. Осташенко, яка вважає “поняття аудиту значно ширшим за поняття контролю і ревізії, аргументуючи це тим, що

аудит забезпечує не тільки перевірку достовірності фінансових показників, але і розробку пропозицій щодо оптимізації господарської діяльності з метою раціоналізації витрат і збільшення прибутку” [8]. Вважаємо таку позицію хибною, оскільки при аудиті не використовуються прийоми і способи фактичного контролю, контроль включає розробку системи рівневого доступу до інформації, контрольну закупку, контрольний запуск сировини у виробництво та ряд інших не пов’язаних з аудитом питань. Аудит же є лише однією з форм контрольних дій, що передбачає документальну перевірку, причому він може мати місце лише на наступній стадії контролю. Вивчення поглядів згаданих вище авторів щодо визначення суті понять “корпоративне управління”, “корпоративний контроль”, “корпоративний аудит” та “контроль корпоративних прав” дало змогу встановити їх змістове співвідношення (рис.1).

Рис. 1. Співвідношення понять “корпоративне управління”, “корпоративний контроль”, “корпоративний аудит” та “контроль корпоративних прав”,

авторська розробка

Вважаємо, що терміни “корпоративне управління”, “корпоративний контроль”, “корпоративний аудит” та “контроль корпоративних прав” є суміжними, проте не ідентичними. Найширшим із них є “корпоративне

управління”, яке в повному обсязі включає в себе усі інші. Наступне за масштабністю поняття “корпоративний контроль”, яке охоплює всі складові корпоративного аудиту та контролю корпоративних прав й у повному обсязі входить до системи корпоративного управління, яка, в свою чергу, окрім нього, має й інші складові, такі, як прийняття управлінських рішень. Система ж корпоративного контролю містить підсистему корпоративного аудиту, яка є однією з форм контролю і ґрунтується на принципах документальної перевірки. А контроль корпоративних прав є вузькою ланкою, що являє собою лише одну з численних предметних площин аудиту. При чому, ряд методів контролю корпоративних прав може не входити до сфери корпоративного аудиту, як наприклад, контроль за виконанням прийнятих рішень, елементи фактичного контролю корпоративних прав.

Отже, система корпоративного контролю містить підсистему корпоративного аудиту, яка є однією з форм контролю і базується на принципах документальної перевірки. У свою чергу, контроль корпоративних прав поділяється на зовнішній та внутрішній.

“Українське законодавство не передбачає обов’язкового створення відділів внутрішнього аудиту, але практична діяльність доводить доцільність виділення такого підрозділу” [3, с. 154]. Зауважимо, що підрозділ внутрішнього аудиту має бути підпорядкований Правлінню емітента, оскільки до функцій такого підрозділу слід віднести забезпечення постійного контролю використання корпоративних прав підприємства для фінансування його діяльності, а також визначення зон ризику такої форми фінансування. Адже, «дослідження й оцінка системи внутрішнього контролю є основою висновку щодо рівня забезпечення ним виявлення та виправлення негативних потенційних і явних ризиків фінансово-господарської діяльності» [5, с.32].

І. Р. Поліщук вбачає потребу вітчизняних підприємств у такій “системі внутрішньогосподарського контролю, яка б забезпечила отримання об’єктивної і достовірної інформації щодо господарської діяльності підприємства, виявлення відхилень від заданих параметрів господарської діяльності, повноти,

своєчасності та достовірності відображення інформації щодо формування та змін власного капіталу та корпоративних прав учасників у первинних документах, облікових регістрах, Головній книзі та фінансовій звітності для управління власними джерелами господарських засобів підприємства” [10].

У більшості розвинених країн світу в складі спостережної ради законодавством передбачене обов’язкове функціонування аудиторського комітету. Проте, в Україні рішення про його створення виносяться на розсуд самого підприємства і, зазвичай, воно приймається на користь ігнорування такої можливості. Найчастіше внутрішній контроль в акціонерних товариствах України здійснює ревізійна комісія, членами якої є акціонери підприємства.

Загалом, усі суб’єкти внутрішнього контролю корпоративних прав можна поділити на законодавчо закріплені та ініціативні, що створюються підприємством на власний розсуд для забезпечення індивідуальних потреб.

Ефективність внутрішнього контролю операцій з корпоративними правами визначається ступенем організації його проведення. Як зазначає В. П. Пантелєєв: “Проблемна сфера організації внутрішньогосподарського контролю полягає у розпорощених зусиллях підрозділів контролю, тобто відсутності належної їх координації, несвоєчасному проведенні контрольних заходів, недостатньому контролю одних і надмірному контролю інших об’єктів” [9, с. 228-229].

За даними досліджень Н. І. Дорош [4, с.52], більшість акціонерних товариств (71,3%) мають ревізійні комісії, що складаються з трьох осіб. При цьому для виконання своїх обов’язків члени ревізійної комісії збираються не досить часто: у 35,7% товариств – один раз на рік, у 33,9% – два-три рази, 25,5% – чотири-шість разів. Таким чином, частота засідань та кількісний склад членів ревізійної комісії у більшості акціонерних товариств України не може забезпечити дієвого контролю за поточною діяльністю підприємства і має більш формальний характер.

Виходячи з цього, для більшості акціонерних товариств при організації системи внутрішнього контролю необхідно передбачити створення хоча б

одного максимально незалежного органу, який би займався контролем діяльності підприємства на постійних умовах, для прикладу, це може бути служба внутрішнього контролю (аудиту).

Про це свідчить і зарубіжний досвід. За даними дослідження, управління внутрішнього аудиту було запроваджено у більш ніж 80% компаній Німеччини та Великобританії, 70% французьких компаній та 60% швейцарських [2]. На рис. 2 зазначено відсоткове співвідношення підпорядкованості цього суб'єкту контролю в організаційних структурах підприємств.

У більшості розвинених країн світу у складі спостережної ради законодавством передбачене обов'язкове функціонування аудиторського комітету. Проте в Україні рішення про його створення виносяться на розсуд самого підприємства і зазвичай створення такого комітету ігнорується. Найчастіше внутрішній контроль в акціонерних товариствах України здійснює ревізійна комісія, членами якої є акціонери підприємства.

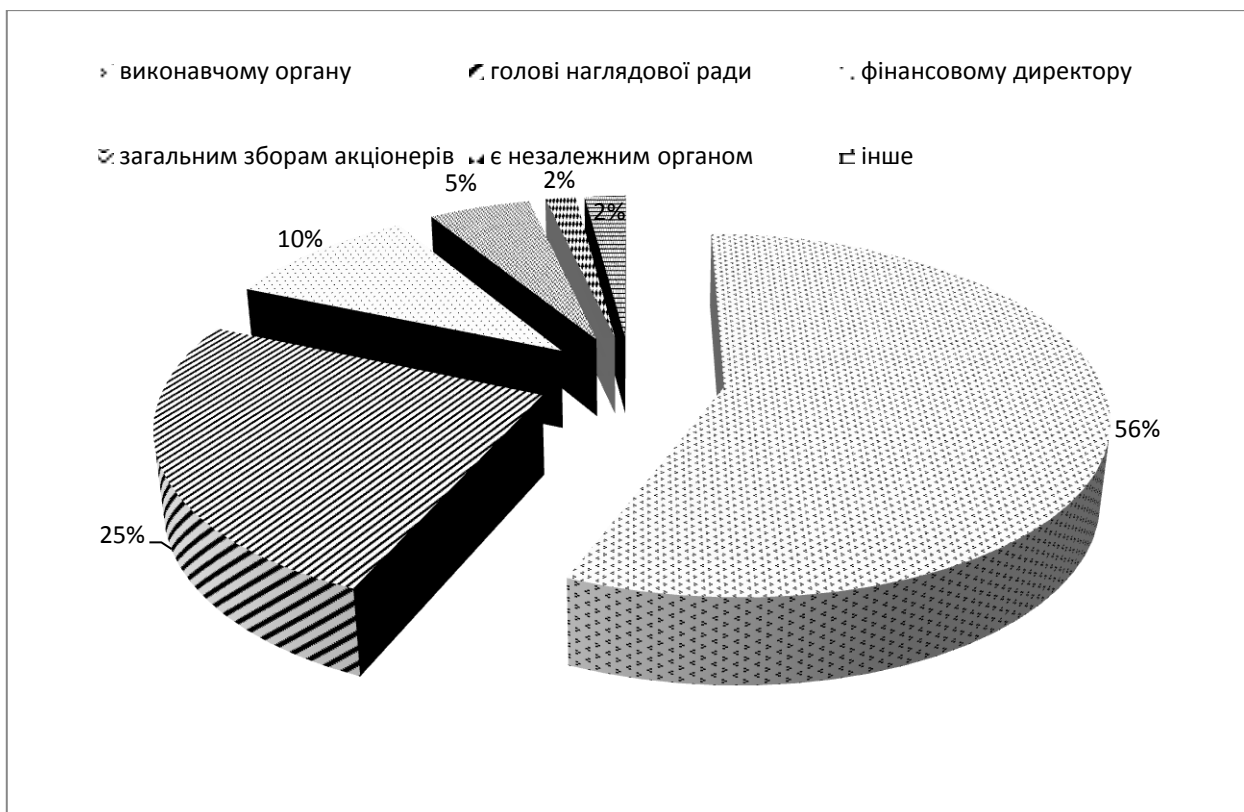

Рис. 2. Підпорядкування служби внутрішнього аудиту (розроблено на основі [3])

Підпорядкованість служби внутрішнього аудиту переважно виконавчому органу (правлінню, дирекції) є, з одного боку, логічно виправданою, з огляду на те, що внутрішній аудит має забезпечити ефективне функціонування підприємства шляхом постійного контролю за фінансово-господарською діяльністю, виявлення зловживань, помилок та зон ризику, формувати інформаційну основу для прийняття управлінських рішень та здійснювати оцінку їх виконання [3, с. 154]. Проте, з точки зору необхідності забезпечення дотримання прав інвесторів, доречнішим є підпорядкування такої служби Загальним зборам акціонерів.

Серед загальних функцій системи внутрішнього контролю корпоративних прав у цілому можна виокремити забезпечення:

- надійності та достовірності показників, що стосуються корпоративних прав у системі бухгалтерського обліку та звітності – фінансової, податкової, внутрішньої;
- своєчасного та надійного інформаційного підґрунтя для прийняття управлінських рішень стосовно корпоративних прав;
- виявлення відхилень від запланованих показників (рівня прибутковості фінансових інвестицій, змін їх вартості тощо) в інвестора та розміщення акцій, їх ринкової вартості в емітента; усунення факторів, що їх спричиняють, розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності роботи підприємства.

Тому для чіткого та своєчасного виконання внутрішніми органами контролю своїх функцій, їх організаційна структура та повноваження мають бути у внутрішніх розпорядчих документах (посадових інструкціях, трудових договорах, інших документах підприємства з питань організації роботи окремих структурних підрозділів) (табл. 1). Виокремлення служби внутрішнього контролю та чіткий розподіл обов'язків її працівників є першочерговим завданням організації внутрішнього контролю, зокрема в частині операцій із корпоративними правами.

Таблиця 1. Функції суб'єктів внутрішнього контролю корпоративних прав власної емісії телекомунікаційного підприємства

Суб'єкт	Функції суб'єкта	
	У підприємства-емітента	У підприємства-інвестора
Загальні збори учасників	<p>1) ухвалення рішення щодо емісії, модифікації та анулювання корпоративних прав власної емісії, а також викупу корпоративних прав учасника при ініціації ним виходу з товариства;</p> <p>2) розробка та впровадження організаційної внутрішнього контролю та створення (за потреби) служби внутрішнього аудиту та визначення зав'язків підпорядкування;</p> <p>3) ухвалення рішення про обсяги та напрями використання прибутку;</p> <p>4) затвердження фінансової звітності підприємства-емітента та огляд його основних фінансових показників, на основі яких може бути скориговано стратегію діяльності підприємства;</p> <p>5) ухвалення рішення про доцільність та можливість функціонування підприємства в майбутньому</p>	<p>1) аналіз показників інвестиційної діяльності з метою визначення доцільності утримання корпоративних прав окремого емітента;</p> <p>2) огляд рівня корпоративного контролю над емітентом корпоративних прав для встановлення можливості та доцільності розширення владних повноважень відносно нього</p>
Спостережна рада	<p>1) контроль дотримання прав акціонерів (в т. ч. міноритарних) при операціях із корпоративними правами власної емісії</p>	<p>1) контроль дотримання прав акціонерів (в т. ч. міноритарних) при операціях фінансового інвестування у корпоративні права</p>
Ревізійна комісія	<p>1) контроль повноти та законності здійснення діяльності виконавчими органами підприємства;</p> <p>2) інші функції, передбачені Законом України "Про акціонерні товариства", стосовно дотримання прав акціонерів</p>	<p>1) контроль повноти й законності здійснення діяльності виконавчими органами підприємства щодо проведення операцій фінансового інвестування</p>
Керівник, колегіальний керівний орган	<p>1) контроль показників діяльності підприємства щодо залучення фінансування його діяльності з використанням інструментів власного капіталу;</p> <p>2) контроль своєчасності та якості роботи підрозділів підприємства, уповноважених здійснювати інформаційну, облікову, юридичну підтримку операцій з корпоративними правами</p>	<p>1) контроль показників операцій підприємства щодо фінансових інвестицій у корпоративні права;</p> <p>2) контроль своєчасності та якості роботи підрозділів підприємства, уповноважених здійснювати інформаційну, облікову, юридичну підтримку операцій із фінансового інвестування у корпоративні права</p>

Бухгалтерська служба	<p>1) здійснення контролю повноти та правильності відображення в обліку операцій з емісії, модифікації та анулювання корпоративних прав та розрахунків, пов'язаних із ними;</p> <p>2) контроль достовірності розкриття інформації про корпоративні права власної емісії у фінансовій звітності;</p> <p>3) контроль повноти та правильності здійснення податкових розрахунків за операціями з корпоративними правами власної емісії</p>	<p>1) здійснення контролю повноти та правильності визнання в обліку фінансових інвестицій, доходів та втрат від участі в капіталі, інших фінансових доходів;</p> <p>2) контроль достовірності розкриття інформації про фінансові інвестиції у корпоративні права відповідно до ступеню контролю інвестора;</p> <p>3) контроль повноти та правильності здійснення податкових розрахунків за операціями з корпоративними правами</p>
Юридична служба	<p>1) перевірка повноти та правильності формування документів на реєстрацію емісії, модифікації та анулювання корпоративних прав власної емісії;</p> <p>2) перевірка повноти та правильності формування документів на для проведення зборів акціонерів;</p> <p>3) перевірка законності реалізації прав підприємства та його учасників в ході операцій із корпоративними правами</p>	<p>1) перевірка повноти та правильності формування документів на набуття інвестором корпоративних прав;</p> <p>2) перевірка повноти та правильності формування емітентом документів, наданих інвесторові як одному з акціонерів;</p> <p>3) перевірка законності дії емітента та повноти дотримання прав інвестора в ході операцій із корпоративними правами</p>
Служба внутрішнього контролю (аудиту)	<p>1) виявлення відхилень у здійсненні операцій із корпоративними правами на всіх етапах їх життєвого циклу та правильності відображення таких операцій в бухгалтерському обліку;</p> <p>2) перевірка достовірності показників фінансової звітності та їх відповідності обраній концептуальній основі;</p> <p>3) перевірка правильності розрахунків з учасниками (акціонерами) відповідно до рішень найвищих органів управління та показників фінансової звітності</p>	<p>1) виявлення відхилень у здійсненні операцій із набутими корпоративними правами на всіх етапах їх життєвого циклу та правильності відображення операцій фінансового інвестування в бухгалтерському обліку;</p> <p>2) перевірка достовірності показників фінансової звітності емітента та їх відповідності обраній концептуальній основі;</p> <p>3) перевірка достовірності показників консолідованої фінансової звітності групи (за умов значного контролю інвертора над емітентом) та їх відповідності обраній концептуальній основі;</p> <p>3) перевірка правильності розрахунків з емітентом відповідно до рішень найвищих органів його управління та показників затвердженої на зборах фінансової звітності</p>

Відзначимо, що створення всіх наведених у таблиці 1 органів контролю не є обов'язковим. Організація внутрішнього контролю передбачає формування лише необхідних конкретному підприємству суб'єктів контролю і наділення їх функціями, що будуть дієвими для кожного окремо взятого підприємства.

Проте, на нашу думку, він є рекомендованим як для підприємств-емітентів (телекомунікаційних підприємств), так для підприємств-інвесторів.

Висновки дослідження і перспективи подальших наукових розвідок у зазначеному напрямі. Узагальнюючи результати дослідження можна стверджувати, що без ефективної системи контролю ризик допущення помилок при веденні бухгалтерського обліку корпоративних прав та розкриття інформації про них у фінансовій звітності буде суттєвим. Таким чином, розроблено рекомендації стосовно необхідності організації різних видів суб'єктів внутрішнього контролю корпоративних прав в залежності від потреб підприємства. Отже, для якісного управління корпорацією важливу роль відіграє налагоджена система внутрішнього контролю, до суб'єктів здійснення якої належать наглядова рада, ревізійна комісія, служба внутрішнього аудиту тощо, окремі контрольні функції мають і збори акціонерів. У цілому, система внутрішнього контролю операцій із корпоративними правами слугує інформаційним підґрунтям та гарантом прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень, є одним із ключових елементів забезпечення стійкого фінансового стану підприємства.

Список літератури

1. Гордієнко Н. І. Аудит, методика і організація: навч. посіб. у 2 т. / Н. І. Гордієнко, О. В. Харламова, М. Ю. Карпенко; Частина 2. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 294 с. (452 с.)
2. Гончар В. П. Застосування внутрішнього аудиту в системі управління українських підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2007_4_1/zbirnuk_O_FN_4has_1_82.pdf.
3. Діденко С. В. Організація зовнішнього і внутрішнього аудиту відповідно до принципів корпоративного управління. / С. В. Діденко // Економіка і регіон № 4 (19) – 2008. – С. 152-154.
4. Дорош, Н. І. Аудит: методологія і організація / Н. І. Дорош. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 402 с.
5. Лучко, М. Р. Контроль у державному секторі економіки: навч. посіб. / М. Р. Лучко, Н. М. Зорій, Н. М. Хорунжак; Терноп. нац. екон. ун-т. - Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 285 с.
6. Мілявський М. Ю. Корпорації машинобудівельного комплексу як об'єкти корпоративного контролю / М. Ю. Мілявський // Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук.-практ. ст. – Х. : УкрДАЗТ. – 2012. – Вип. 39. – С. 303-306.
7. Могилевский С. Д. Органы управления хозяйственными обществами: правовой аспект: Монография. – М.: Дело, 2001. – С. 160.
8. Остащенко О.Г. Аудит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://timtaller.narod.ru/audit.html>

9. Пантелеєв В. П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація: [монографія] / В. П. Пантелеєв. – К.: ДП “Ін форм-аналіт. агентство”, 2008. – 491 с.
10. Поліщук І.Р. Аналіз динаміки корпоративних прав учасників: прогностичний підхід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1763/1/26.pdf>
11. Савченко Р. О. Внутрішній контроль в системі корпоративного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2946>

References

1. Hordienko N.I., Kharlamova O.V., Karpenko M. Yu. (2007) *Audit, metodyka i orhanizatsiia: navch. posibnyk, u 2 t.* [Audit, methodology and organization: study guide, in 2 volumes], Kharkiv: KNAME, 294 p. (452 p.) [in Ukrainian]
2. Honchar V.P. *Zastosuvannia vnutrishnioho audytu v systemi upravlinnia ukrains'kykh pidpnyemstv* [The application of internal audit in the management of Ukrainian enterprises], from www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2007_4_1/zbirnik_O_FN_4has_1_82.pdf [in Ukrainian]
3. Didenko S.V. (2008) *Orhanizatsiia zovnishnioho i vnutrishnioho audytu vidpovidno do pryntsyypiv korporatyvnoho upravlinnia* [The organization of external and internal audit in accordance with the principles of corporate governance]. *Ekonomika i rehion – Economics and region*, No. 4 (19), pp. 152-154 [in Ukrainian]
4. Dorosh N.I. (2001) *Audit: metodolohiia i orhanizatsiia* [Audit: methodology and organization]. Kyiv: tovarystvo ‘Znannia’, 402 p. [in Ukrainian]
5. Luchko M.R., Zorii N.M., Khorunzhak N.M. (2015) *Kontrol u derzhavnomu sektori ekonomiky: navch. posibnyk* [Control in the public sector: study guide]. Ternopil: Ternopil National Economic University, 285 p. [in Ukrainian]
6. Miliavskiy M.Yu. (2012) *Korporatsii mashynobudivel'noho kompleksu yak obiekty korporatyvnoho kontroliu* [Machine-building corporations as objects of corporate control]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of transport and industry economics*, Kharkiv: Ukrainian State Academy of Railway Transport (UkrSART), Issue 39, pp. 303-306 [in Ukrainian]
7. Mogilevskii S.D. (2001) *Organy upravleniia khoziaistvennymi obshchestvamy: pravovoi aspect: monografiia* [Administration bodies of business entities: legal aspect: monograph]. Moscow: Delo, 2001, p. 160 [in Russian]
8. Ostashenko O. G. *Audit* [Audit], from <http://timtaller.narod.ru/audit.html> [in Russian]
9. Panteleiev V.P. (2008) *Vnutrishnihospodarskyi control: metodolohiia ta orhanizatsiia: monografiia* [Internal control: methodology and organization: monograph]. Kyiv: Inform-analitychne agenstvo, 491 p. [in Ukrainian]
10. Polishchuk I.R. *Analiz dynamiky korporatyvnykh prav uchasykyv: prohnostychnyi pidkhid* [The analysis of equity rights holders: a prognostic approach], from <http://eztuir.ztu.edu.ua/1763/1/26.pdf> [in Ukrainian]
11. Savchenko R.O. *Vnutrishnii control v systemi korporatyvnoho upravlinnia* [Internal control in corporate governance], from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2946> [in Ukrainian]